

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS

4

XIV

VYDAVATEĽSTVO
SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED
BRATISLAVA 1966

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlíšené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com
www.cejsh.icm.edu.pl
www.ceeol.de
www.mla.org
www.ulrichsweb.com
www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

OBSAH

Ján Mjartan, Za prof. dr. Andrejom Melicherčikom — — — — —	501
Milada Kubová, Bibliografia prác prof. dr. A. Melicherčika — — — — —	503
Božena Filová, Filozoficko-metodologický seminár o vplyve industrializácie na súčasnú ľudovú kultúru — — — — —	506
Adam Pranda, K otázke vzniku oblastí ľudovej kultúry na Slovensku — — — — —	511
Andrej Melicherčík, Tradičné a netradičné v ľudovej kultúre — — — — —	563
Milan Leščák, Prispevok k metodike terénnego výskumu súčasného stavu folklóru —	570
Viera Gašparíková, Rozklad alebo krivolaký vývoj ľudových rozprávok? — — — — —	579
Lubica Drropová, K problematike národopisného výskumu súčasnosti — — — — —	594
Sonja Burlasová, K niektorým otázkam súčasnej piesňovej tvorby — — — — —	601
Mihael Markuš, Vplyv industrializácie na ľudovú kultúru v okolí Košíc — — — — —	605
Anna Kostková, Adaptácia robotníkov v priemysle pochádzajúcich z roľnohospodárskeho prostredia — — — — —	616
Sonja Kováčevičová, Zmeny sídelných typov, centier a dominánt dedín na Slovensku v posledných desaťročiach — — — — —	620
Ján Mjartan, Profesor Ján E. Kouľa 70-ročný — — — — —	650

BIBLIOGRAFIA

Milada Kubová, Bibliografia slovenskej etnografie a folkloristiky za rok 1964 — — — — —	651
Obsah 14. ročníka — — — — —	662

СОДЕРЖАНИЕ

Ян Мъяртан, В память проф. д-ра Андрея Мелихерчика — — — — —	501
Милада Кубова, Библиография работ проф. д-ра А. Мелихерчика — — — — —	503
Божена Филова, Философско-методологический семинар Института этнографии Словацкой академии наук, о влиянии индустриализации и о современной народной культуре — — — — —	506
Адам Пранда, К вопросу возникновения области народной культуры в Словакии —	511
Andrej Melicherčík, Традиционное и нетрадиционное в народной культуре —	563
Milan Leščák, Заметки по методике местных исследований настоящего положения фольклора — — — — —	570
Vera Gašparíkova, Разложение или же неправильное разглагление народных сказок? — — — — —	547
Любица Дроппова, К проблематике этнографических исследований современности	594
Sonja Burlasova, К некоторым вопросам современного песенного творчества —	601
Mihael Markuš, Влияние индустриализации на народную культуру — — — — —	605
Anna Kostkova, Приспособляемость рабочих в промышленности, происходящих из сельскохозяйственной среды — — — — —	616
Соня Kováčevičova, Перемена типа леселков, центров и доминантов деревень в Словакии в последних десятилетиях — — — — —	620
Ян Миртани, Юбилей проф. Яна Э. Коулу — — — — —	650

БИБЛИОГРАФИЯ

Milada Kubová, Biographie der Arbeiten des Prof. Dr. A. Melicherčík za 1964 — — — — —	651
Содержание 14-го тома — — — — —	662

INHALT

Ján Mjartan, Prof. Dr. Andrej Melicherčík ist gestorben — — — — —	501
Milada Kubová, Bibliographie der Arbeiten des Prof. Dr. A. Melicherčík — — — — —	503
Božena Filová, Philosophisch-methodologischer Seminar über den Industrialisierungseinfluss und über die zeitgenössische Volkskultur — — — — —	506
Adam Pranda, Zur Frage der Entstehung der Volkskulturgebiete in der Slowakei —	511
Andrej Melicherčík, Das Traditionelle und Nichttraditionelle in der Volkskultur —	563
Milan Leščák, Beitrag zur Methodik der Terrainforschung des gegenwärtigen Folklorestandes — — — — —	570
Viera Gašparíkova, Zerfall oder krummlinige Entwicklung der Volkserzählungen? —	579
Lubica Drropová, Zur Problematik der ethnographischen Forschung der Gegenwart	594

ADAPTÁCIA ROBOTNÍKOV V PRIEMYSLÉ, POCHÁDZAJÚCICH Z POĽNOHOSPODÁRSKEHO PROSTREDIA V OBLASTI KOŠÍC*

ADAPTATION DER INDUSTRIEARBEITER, DIE AUS DEM LANDWIRTSCHAFTLICHEN MILIEU DES KASCHAUGEBIETES HERSTAMMEN

ANNA KOSTKOVÁ

Národopisný ústav SAV Bratislava

Pred spoločenskými vedami, teda aj pred etnografiou, stojí dnes úloha zistiť zákonitosti rozvoja socialistickej spoločnosti a využívať poznatky nadobudnuté štúdiom tradičných javov pri riešení problémov dnešného spoločenského diania a politického vývoja, ktorý zasahuje v súčasnosti do všetkých javov života a kultúry.

Je preto potrebné, aby sme venovali pozornosť zmenám, ktoré vznikajú v živote robotníkov za posledné obdobie, v období širokého socialistického spriemyselnovania Slovenska, a za posledné roky i východného Slovenska.

Pri skúmaní robotníkov, ktorí prišli a prichádzajú do priemyslu (hovoríme o Východoslovenských železiarňach) z väčšej časti z prostredia dediny a z poľnohospodárstva, všimame si zatiaľ ich spoločenský život, život rodiny a jej vzťahy, mravy a obyčaje, prostredie, v ktorom žijú, ich odev a stravu. Skúmaním týchto otázok chceli by sme sa dozvedieť, a tým i vyjasniť si každodennosť nových javov, ktoré sú charakteristické pre súčasný spôsob života týchto robotníkov, prechádzajúcich zmenami postupného prechodu z roľníckeho prostredia do prostredia priemyselného.

Východoslovenské železiarne znamenajú pre východné Slovensko nový obrat v celom doterajšom živote ľudí. Priemysel sa tu buduje — možno povedať — na novine, čo zároveň znamená i novodobý rast východoslovenských miest, prestavbu obcí a všeobecný kultúrny rozvoj. Kým pristúpime ku konkrétnym poznatkom o terajšom živote robotníkov a o ich prispôsobovaní sa novému prostrediu, treba pripomenúť (čo nakoniec sa tu už viac ráz spomenulo), že adaptácia robotníka prichádzajúceho z poľnohospodárstva do priemyslu nastáva na podklade súčasnej kultúry. Ak máme na zreteli skutočnosť, že trvalý vzťah k práci v továrnach u týchto ľudí bude narastať len v priebehu niekoľkých generácií, a to prekonávaním momentov vytvorených bývalými tradičnými zamestnaniami (ako je sezónnosť, určitá pohodlnosť a ī.), ako aj momentov súčasného zamestnania (ako je fluktuácia, čo v danom prípade nie je nič iného ako prekonávanie dedičných zvykov želiara), zisťujeme tiež, že tento proces bude zdĺhavý. Preto myslím, že budeme môcť zachytiť a postrehnuť aj otázku prekonávania pracovných návykov a osvojovanie si nového rytmu v práci v továrnach. Nie menej zaujímavá bude aj otázka, ako prebieha splývanie rozličných vrstiev sociálnych a národnostných za dnešných podmienok, keď vzniká robotnícka trieda vo VSŽ z rôznych vrstiev obyvateľstva z celej republiky.

* Prednesené na filozoficko-metodologickom seminári NÚ SAV *O vplyve industrializácie na ľudovú kultúru* 8. III. 1966 v Smoleniciach.

Pre informáciu treba povedať, že dávno pred začatím výroby pamätaло sa na kmeňové jadro robotníctva, ktoré tu tvorí základnú časť zo starých železiarskych závodov, a to z Trenca, Tisovca, Podbrezovej a sčasti aj zo Žiaru nad Hronom. Robotnícky dorast sa taktiež výrobe zaúčal v materských závodoch viac mesiacov alebo rokov. Dosiaľ nemáme z výskumu trvalejšie výsledky, lebo spočiatku mi nebolo dosť jasné, čo skúmať a akými metódami pracovať.

Pôvodne sa v skúmanej oblasti plánovalo s výstavbou sídliska pre robotníkov v blízkosti závodu v Šaci. Sídlisko je vystavané pre 2000 robotníkov vo forme rodinných bytov, ktoré sa zatial používajú ako prechodné ubytovanie pre slobodných. Internátny spôsob bývania neposkytuje dosť materiálu pre etnografické bádanie, preto som vo výskume pokračovala v sídlisku Nové Mesto v Košiciach, ktoré je ešte stále vo výstavbe a kde sa miešajú obyvatelia starého mesta s robotníkmi VSŽ. Medzi obytnými budovami tohto sídliska sú aj ďalšie internátne budovy pre slobodných robotníkov VSŽ.

V prvom rade ma zaujímal otázky, odkiaľ robotníci pochádzajú, ako sa dostali do práce vo VSŽ, aké vzdelanie mali alebo nadobudli počas terajšieho zamestnania, ako aj otázka bytového zariadenia, kolektívneho spolunažívania a spoločenských stykov, privykania na nové prostredie.

Ukazuje sa, že druh, spolupracovník pri práci je prvým radcom a vítaným hosťom v každej domácnosti. Stmeľovanie sa individuálnosti s kolektívom má svoje korene v tradičnej ľudovej kultúre, čo zhodne vyjadrujú slovami „kto pocitivo robí, je môj priateľ“. Zjednocovanie badať aj na brigádach socialistickej práce, ktoré málokedy sa rozpadajú alebo dopĺňajú. Ich zjednocovanie zväzuje jednak práca, jednak spoločenské podujatia a medziosobné záujmy. V strednej generácii robotníkov najmä z dedín je veľký záujem o štúdium vo svojom odbore. Skoro u každého robotníka (navštívila som 50 robotníckych rodín) našla som vlastnú odbornú literatúru uloženú v sekretároch v obývacej miestnosti, kde po práci študujú. Robotníci navštevujú všetky formy štúdia, počínajúc závodným školením a končiac vysokou školou. Skoro vo všetkých rodinách sú zamestnané aj ženy, a preto deľba práce medzi mužom a ženou v domácnosti je samozrejmá. Dokonca pranie, prášenie pokrovcov sa považuje za mužskú robotu; pre ženu je to vraj ľažká práca. U robotníkov, ktorí prešli v predchádzajúcom zamestnaní vyššími funkciemi alebo zamestnaním úradníckym či učiteľským, je situácia celkom odlišná; zatial sa mi nepodarilo postihnúť príčiny tejto odlišnosti. O výchovu detí sa stará ten člen rodiny, ktorý je múdrejší a vie deľom poradiť, prípadne ktorý má vlastné štúdium už ukončené.

Ani varenie neostáva len na ženu. Vzhľadom na to, že v závode je trojsmennosť, prípadne ak každý z manželov pracuje na inom úseku, je vždy prakticky len jeden doma, ktorý sa potom stará o kuchynu. Z päťdesiatich rodín len v desiatich prípadoch sa muž nevyzná vo varení, obyčajne sa vopred obaja dohodnú, čo sa má variť, ale nemusí to byť pravidlom.

Na otázku, ako si zvykajú na mestský spôsob života, väčšina robotníkov odpovedá, že mienia v meste ostať natrvalo. Z päťdesiatich len dvaja robotníci mali „obchodného ducha“, totiž mienili si zarobiť peniaze na malý penzion v blízkosti

Tatier, kde sa prenajímaním izieb turistom dá ľahšie zarobiť ako v tovární. Tito robotníci pochádzajú z Vyšných Ružbach (okr. Poprad).

Zaujimala ma aj otázka kontaktu s pôvodným dedinským prostredím. Robotníci z bližšieho okolia trávia svoje dovolenky pri starých rodičoch alebo u najbližších príbuzných. Zatiaľ je to pre nich najvhodnejšia dovolenka, lebo skoro všetci majú pôžičky na nabytok a na dedine si môžu počas dovolenky zarobiť ďalšie peniaze pomáhaním pri stavbe rodinných domov alebo prácou na JRD.

Je zaujímavé, že skúmané rodiny uzavreli svoje manželstvá poväčšine počas pobytu v Čechách alebo počas učenia v predošlých závodoch a skoro všetci mladší súrodenci nasledovali ich cestu. Sú vyučení ako remeselníci či kvalifikovaní robotníci v iných závodoch. Doma na pôde pracujú len rodičia. Čo sa týka otázky kmotrovstva, ktoré v dedinskom spôsobe života malo svoj určitý význam pri udržovaní príbuzenských a priateľských stykov, signalizuje už u týchto robotníckych rodín nový spôsob ich cítenia; pokiaľ sa tieto tradičné putá ešte objavujú, vo väčšine ich tu udržiava žena, kým muž si zväčša za kmotra pozýva svojho spolupracovníka.

Záverom treba povedať, že životnosť novej kultúry, ktorú ešte len predpokladáme, nastane tu postupným stmelovaním tradičných ľudových kultúrnych návykov s novým socialistickým kultúrnym úsilím. Zaiste nájde i tu svoje miesto pôsobenia aj progresívnu časť bývalej ľudovej kultúry; zatiaľ sa prejavuje len v malých náznakoch, a to pre mnohé hmotné interesy robotníkov, popri ktorých majú kultúrne záujmy slabú živnú pôdu. Kultúrne záujmy robotníkov sa začinajú približovať k mestskej kultúrnej úrovni, pričom osvojovanie si prvkov mestskej kultúry je poznačené pokolením, ku ktorému patria. Možno rozoznať, akou kultúrnou cestou sa uberali v minulosti, aká je ich úroveň vzdelania a všeobecného rozvinutia, podobne aj aké sú osobné sklony robotníkov pochádzajúcich z poľnohospodárskeho prostredia, ktorí ešte len začinajú žiť v nových pracovných podmienkach a pomaly si vytvárať svojský životný štýl. Na jeho skúmanie možno tiež bude treba hľadať nové kritériá pri hodnotení toho, čo v tomto prostredí bude dožívať a čo vznikať.

Zusammenfassung

Die Ostslowakei wurde bis zum zweiten Weltkrieg in ökonomischer Hinsicht sehr vernachlässigt. Die schwere soziale Lage hat sich die dortige Bevölkerung selbst durch die Auswanderung, durch die gelentliche Saisonbeschäftigung gelöst. Das hinterliess in ganzer materieller und geistlicher Kultur der Bevölkerung besondere Markmale. Die Tradition hat hier keine zusammenhängende Entwicklung, sondern besteht unterbrechend und die Transformation der einzelnen Erscheinungen unter besonderen Lebensbedingungen ist hier vielseitig.

Eine grundlegende Wendung im Leben der Bevölkerung in der Ostslowakei beginnt mit dem Aufbau der Ostslowakischen Eisenwerke in Kaschau. Die Dämme der sprichwörtlichen Not, der Rückständigkeit und Unbildung zerfallen. An ihre Stelle kommt heute zur geplanten kulturellen Entfaltung der Ostslowakei. Das beginnt sich in diesem Anfangsstadium der Existenz des Schwermaschinenbetriebs in Kaschau an den breiten im Bau befindlichen ostslowakischen Städten und Dörfern als auch im alleinigen Leben der Bevölkerung abzuspiegeln.

Aus dem ethnographischen Standpunkt aus gesehen, ist die Frage der Adaptation der sich heute grösstenteils in der Landwirtschaft beschäftigenden und in Dörfern oder in kleinen

Städchen, in neuem Siedlungs- oder Stadtmilieu lebenden Bevölkerung sehr wichtig. Diese Anpassung den neuen Lebens- und Arbeitsbedingungen ist nicht eindeutig, und die eventuellen äusseren Eingriffe in ihr Leben, haben oft zeitliches Fortbestehen. Der neuzeitliche Arbeiternachwuchs, grösstenteils aus der traditionellen Landwirtschaft in die aufgebaute Industrie herkommend, unterliegt vehementen Änderungen der Selbsterziehung besonders durch verschiedene Bildungsformen, durch den unmittelbaren Kontakt mit der Stadtkultur und durch viele weitere Faktoren, welche die Stadt der Bevölkerung bietet.

Alle diese neuen Umstände üben einen vielseitigen Einfluss auf das Leben dieser Menschen aus. In weiterer Beobachtung der Änderungen in der Lebensweise der Arbeiter der Eisenwerke in Kaschau, in der noch lange die traditionellen Kulturäusserungen aus dem ursprünglichen heimlichen Milieu bewahrt bleiben, gelingt uns vielleicht auf die vielen Fragen, die wir uns in dieser Aufgabe gestellt haben, zu beantworten.

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ

Журнал Словацкой Академии Наук

Год издания XIV, 1966, № 4

Издается четыре раза в год

Издательство Словацкой Академии Наук

Редакторы д-р Божена Филова и Вера Носальова

Адрес редакции Братислава, Клеменсова 27

SLOWAKISCHE VOLSKUNDE

Zeitschrift der Slowakischen Akademie der Wissenschaften

Jahrgang XIV, 1966, Nr. 4. Erscheint viermal im Jahre

Herausgegeben vom Verlag der Slowakischen Akademie der Wissenschaften

Redakteure Dr. Božena Filová und Viera Nosáľová

Redaktion Bratislava, Klemensova 27

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Slovak Academy of Sciences

Volume XIV, 1966, No. 4.

Published quarterly by the Slovak Academy of Sciences

Managing Editors Dr. Božena Filová and Viera Nosáľová

Editor Bratislava, Klemensova 27, Czechoslovakia

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

revue de l'Académie slovaque des sciences

Anné XIV, 1966, No. 4. Paraît quatre fois par an

Aux Editions de l'Académie slovaque des sciences

Rédacteurs: dr. Božena Filová et Viera Nosáľová

Rédaction Bratislava, Klemensova 27

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS

Casopis Slovenskej akadémie vied

Ročník XIV, 1966, číslo 4. — Vychádza štyri razy do roka

Vydáva Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied

Hlavná redaktorka dr. Božena Filová

Výkonná redaktorka prom. hist. Viera Nosáľová

Redakčná rada: prof. dr. Rudolf Bednárik, dr. Soňa Burlasová, prom. hist. Emilia Horváthová,
dr. Soňa Kovačevičová, dr. Jaroslav Kramářík, dr. Michal Markuš, dr. Ján Mjartan, prom.
hist., Štefan Mruškovič, doc. dr. Ján Podolák

Redaktorka časopisu Klára Vloššáková

Technická redaktorka L. Haplová

Redakcia: Bratislava, Klemensova 27

Vytláčili Tlačiarne Slovenského národného povstania, n. p., Martin

Jednotlivé číslo Kčs 13,50, celoročné predplatné Kčs 54,—

Výmer PIO 2385/49-III/2 — V-06*61374

Rozširuje Poštová novinová služba, objednávky a predplatné prijíma PNS — ústredná expedičia tlače, administrácia odbornej tlače, Gottwaldovo nám. 48, Bratislava. Možno objednať aj na každej pošte alebo u doručovateľa. Objednávky do zahraničia vybavuje PNS — ústredná expedičia tlače, Bratislava, Gottwaldovo nám. 48/VII.

© by Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1966